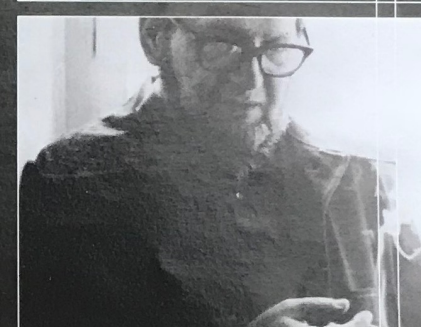
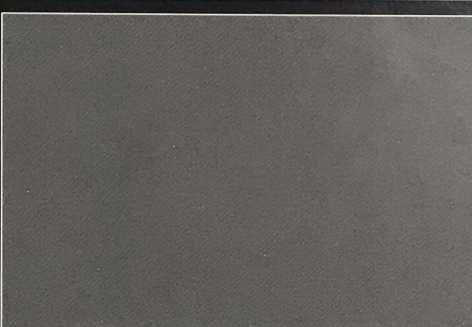
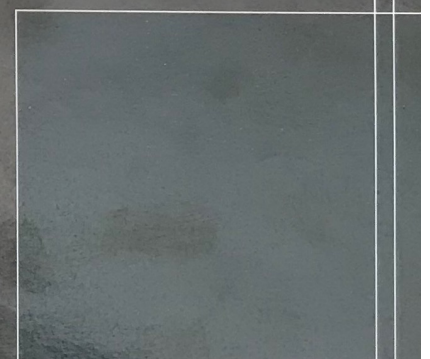
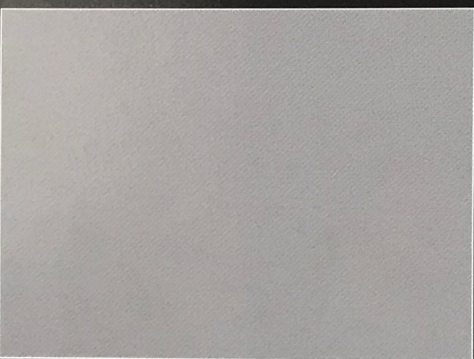
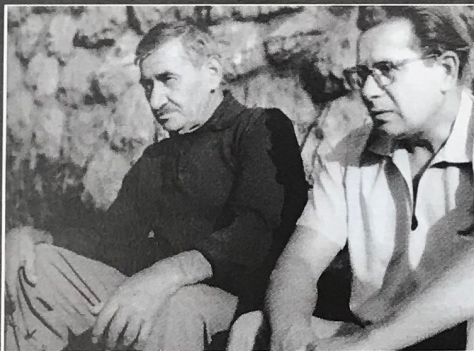

piše Jovana S. Polić

IRONIJA, NE SAMO KAO REAKCIJA

[art: Ilija & Dimitrije Bašičević]

određene poruke“, govori Ivana Bašičević.

Svoje ideje izražavao je u beležnicama, na daskama, platnu, i krajnje, najsmelije, na globusima, koji se danas nalaze u institucijama kao što su Pompidu, Centar za modernu umetnost u Parizu, Muzej moderne umetnosti u Njujorku...

Iako do trenutka svoje smrti (1987. godine) nije bio prepoznat kao umetnik, devedesetih, kad je konceptualna umetnost postala veoma cenjena u svetu i hit na svetskom tržištu, Mangelos je veoma izlagan: od dokumenta Kasel, jedne od najvećih revija savremene umetnosti u Nemačkoj, preko Karnegi Internešnala, do Muzeja moderne umetnosti u Njujorku. Dimitrijeva dela je ovim institucijama ustupala (ili

sta dostupnosti sudu, tako da je nama bilo onemogućeno da napravimo popis“, tvrdi Ivana koja je, u pokušaju da pobroji radove svog strica, iz različitih galerija uzimala kataloge tražeći njegove podatke o izloženim delima. I, stigla je do brojke od 400 do sada izloženih radova.

Ovaj spor, nakon gotovo dve decenije, i dalje traje, a Mangelosovih dela sve je manje.

„Bila bi velika šteta da se to što pre ne reši, jer imam nekoliko Dimitrijevih dela, a sa tim ne mogu da radim. Odnosno, ne mogu da ih stavljam zajedno, izlažem i uradim ono što mi jeste namera“, kaže Ivana, objašnjavajući da postoji plan izložbe u Njujorku, čija je ideja

prodavala) njegova udovica.

Roman Uranjek, član istaknute slovenačke umetničke grupe IRWIN, priča kako je urednik MIT Press-a, došao sredinom devedesetih u Zagreb i hteo da kupi Mangelosovo delo, jedan njegov globus, za koji je udovica tražila 20.000 dolara, što je njemu bilo skupo. Nekoliko godina kasnije, u pismu Uranjeku, kaže da je zažalio što ga nije poslušao i kupio globus, jer je, u međuvremenu, saznao da je udovica prodala isti Centru Pompidu za 100.000 dolara.

„Iza mog strica je ostala njegova udovica. Nisu imali dece, tako da je po zakonu sve trebalo da se deli između nje i mog oca, Mangelosovog brata. Ona to odbija i sve ovo stiže na sud. Tada počinje rat i zastupa je jedan veoma moćan advokat, Tuđmanov savetnik, predsednik Vrhovnog suda Hrvatske, gospodin Milan Vuković. U to vreme nastupa veliko izlaganje Mangelosa i značajno mu raste vrednost. Istovremeno, ona uspeva da veći deo dela brzo proda ili sklanja sa me-

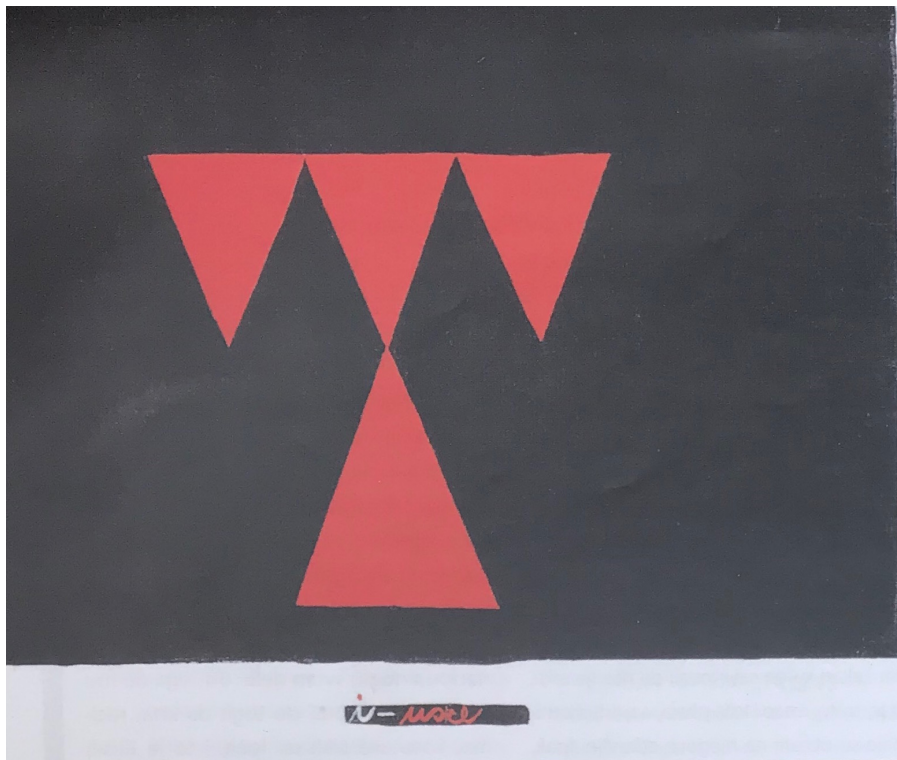
prikazivanje oca i sina, ali se čeka da ona dobije na raspolaganje ta dela kojima, praktično, nema pristup.

Iako su Ilija i Dimitrije Bašičević delovali potpuno nespojivo većini javnosti koja je pratila njihov rad, u poslednje vreme istoričari umetnosti insistiraju na njihovoj sličnosti: obojica istražuju iste probleme, postavljaju pitanja koja su čisto filozofska, o svetu, ljudskoj prirodi, dobru i zlu, ali se izražavaju na različit način.

„Dimitrije, visoko obrazovan, izražava se konceptualno. A Ilija, koji to radi prvenstveno sa aspekta čoveka koji je živio u Šidu, a ne u gradovima u kojima se dešava živa likovna scena, radi na svoj način“, govori Ivana Bašičević.

Ironija je da su obojica prvo prepoznati i cenjeni u svetu, dok mi kaskamo. Hrvatska je vrlo brzo prigrlila Mangelosa, i njegova dela postavila u svoje vodeće muzejske institucije. Iliju u Srbiji tek danas u svoje zbirke svrstavaju znalci koji prave vredne kolekcije. ■

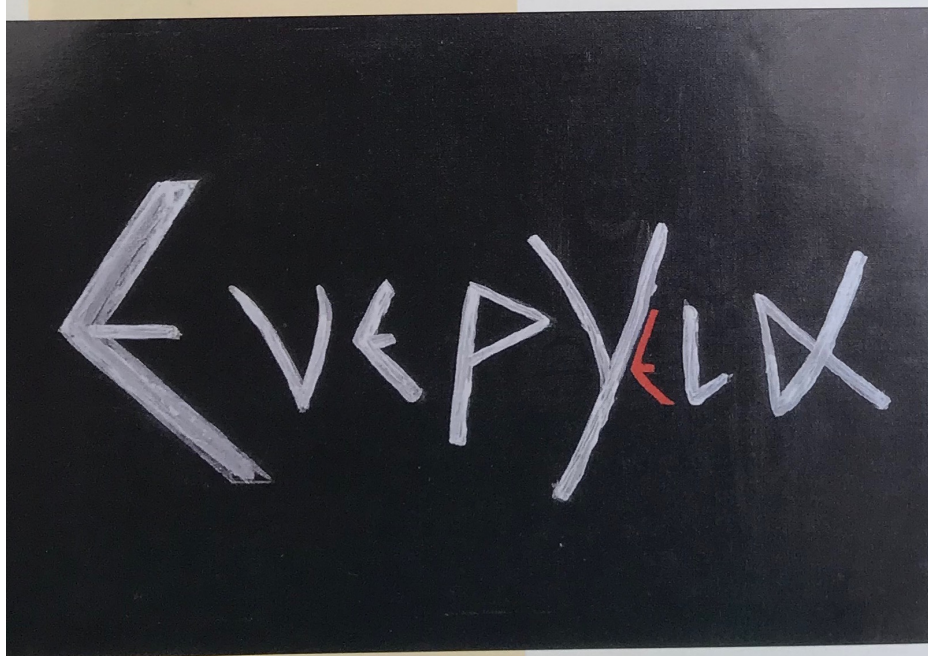

vori o tome da nedostatak slikarske škole nije bio vidljiv u njegovom radu.

„Pokazao je visok stepen originalnosti. On je takav kakav je i to ga izdvaja i stavlja na nivo da ga mogu izlagati sa ovim slikarima. Meni to što takve galerije imaju visoko mišljenje o dedi daje puno vere i sigurnosti, jer upravo Klimt i Šile nisu bili dovoljno dobro shvaćeni kad su stvarali, a sad njihova dela dostižu visoka priznanja“, naglašava Ilijina unuka, koja se danas trudi da napravi fondaciju porodice Bašičević, kako bi što više dela sačuvala od rasipanja po privatnim kolekcijama. Ali, Ivana ne radi samo na ovome kad je u pitanju njen deda, već i pomenuti stric, Dimitrije Bašičević, koji je takođe slikao, pod pseudonimom Mangelos.

Smatra se da Mangelosovi prvi radovi datiraju još iz perioda dok je bio srednjoškolac, gimnazijalac. Počinje Drugi svetski rat i gine mu najbolji prijatelj. Dimitrije u svojim školskim sveskama obeležava mala crna polja, koje imenuje kao spomenik i oznaku nečije smrti. Tako počinje njegov umetnički rad

Bio je veoma cenjen kao kritičar umetnosti, kako u Zagrebu gde je živeo i radio tako i u celoj Jugoslaviji, ali za života ne i uvažavan kao umetnik. Jedna od glavnih njegovih ideja je da ne postoji evolucija u slikarstvu i da od Altamire, slika u pećinama, do Pikasa - nema evolucije. Na isti način se umetnik izražava i ne postoji bitni napredak.

Smatra se da njegovi prvi radovi datiraju još iz perioda dok je bio srednjoškolac, gimnazijalac. Počinje Drugi svetski rat i gine mu najbolji prijatelj. Dimitrije u svojim školskim sveskama obeležava mala crna polja, koje imenuje kao spomenik i oznaku nečije smrti. Tako počinje njegov umetnički rad. Danas se ove sveske izlažu kao umetnička dela.

„To je konceptualna umetnost, vezana, pre svega, za sam pristup stvaranja, za ideju koju umetnik zastupa. Kasnije u crno boji table na kojima ucrtava, recimo, pitagorin trougao crvenom tankom olovkom ili neke ideje, misli koje su pisane na glagoljici, ćirilici, latinskom ili francuskom jeziku, koje on kombinuje, praveći neki svoj jezik i šalje

bio prikazan sa Pikasom, Kandinskim i Šagalom, a tema je bila „Istraživanje duhovnog u slikarstvu“, što i jeste ona spona koja povezuje Iliju sa tako velikim imenima i go-

mu je nadenuo prezime Bosilj, a ime Ilija, kako je i bilo, i prva izložba je napravljena.

„Novinari (pre svega Duge), međutim, počeli su da istražuju ko stoji iza ovih radova. Moj stric je insistirao na tome da očev rad prikaže kao rad jednog umetnika, a ne svog oca, te je i dao izmišljen podatak da je slikar iz Niša, a ne iz Šida. Novinari su, onda, posumnjali da to deda slika, jer je dosta faktora u njegovom slikarstvu koji govore o određenom stepenu obrazovanja. On se bavio pitanjem apokalipse, postanka sveta, kažnjavanja, dvoičnosti ljudskog karaktera... Tvrđilo se da to nije mogao Ilija da naslika, već neki od sinova, s obzirom na to da su obojica bili obrazovani. I onda će, naravno, pomisliti da je Dimitrije, kao istoričar umetnosti, slikao, a da je samo poturio oca kao ime“, priča Ivana Bašičević.

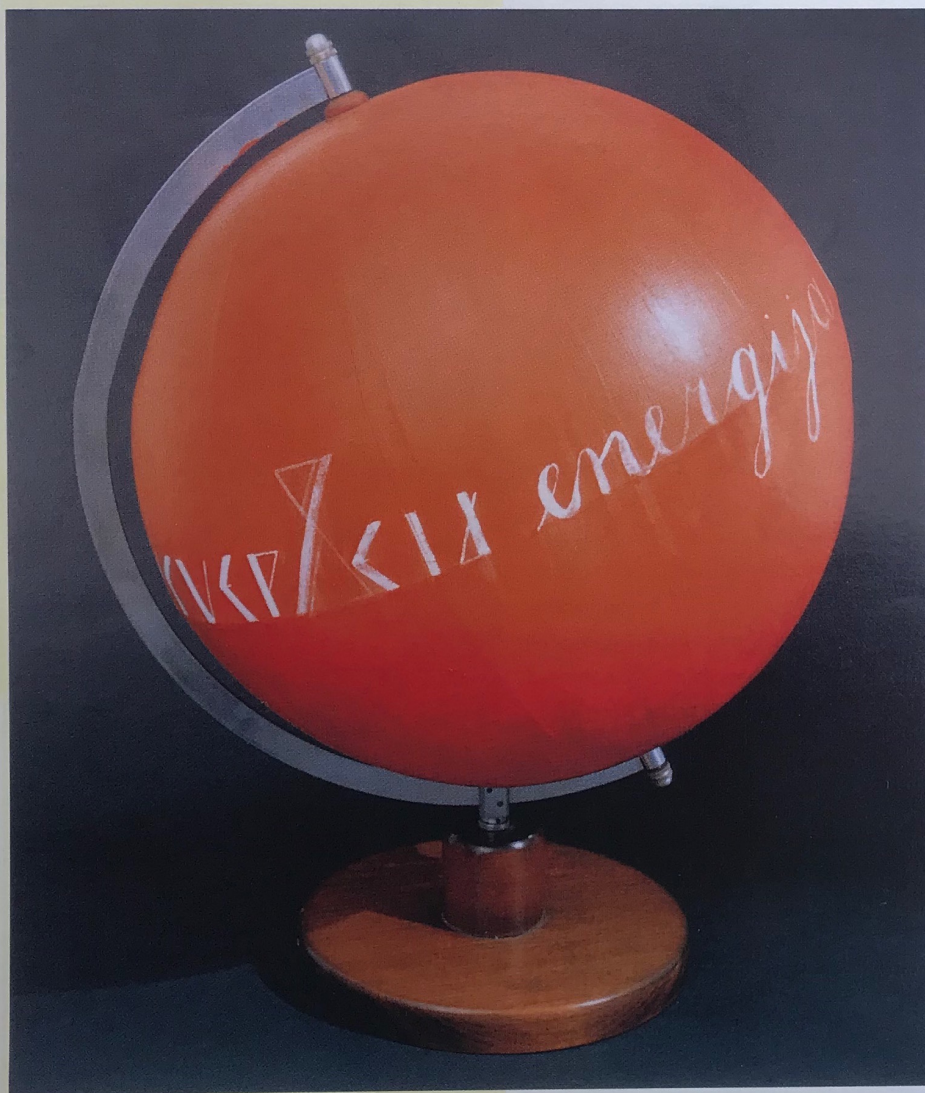
Tako je nastao “slučaj Bosilj“, koji se završio time da Ilija slika pred komisijom stručnjaka, profesora istorije umetnosti u Zagrebu, ne bi li dokazao da je zaista on autor tih radova. Time je postao jedinstven primer slikara koji je morao da se dokaže pred komisijom. Kao trag ovog događaja, ostala je slika (koja se danas nalazi u njegovom muzeju Ilijunum u Šidu), na kojoj je Ilija napisao „ovo sam naslikao pred komisijom u Zagrebu 1965“.

Za života je, sa svojim slikama, prošao gotovo čitavu planetu. Uživao je u dobrom prijemu slika u inostranstvu, iako, kao mlad, nikad nije mnogo cenio slikare i umetnike, smatrajući da su to ljudi koji nemaju od čega da žive. Ipak, upravo ga je slikarstvo proslavilo i posle smrti obeležilo njegovo ime.

Među prvim Bosiljevima izložbama bila je jedna u Švajcarskoj, postavljena u predvorju hotela. U to vreme, Sofija Loren se poradala baš u Švajcarskoj i Karlo Ponti, koji je došao da je obide, oduševljen izložbom koju je video, raspitivao se za ime slikara. Uputili su ga na sina Dimitrija i Ponti od nje ga traži da kupi sve što je taj slikar ikad uradio. Dimitrije, opet ponosan, ali i inatan, kaže da nije sve na prodaju i da može da izabere nekoliko slika. Tako je Karlo kupio sedam radova i time dao ideju Iliji da naslika nekoliko portreta Sofije Loren, koji se sada nalaze po galerijama u inostranstvu.

Nakon ovoga, i drugi galeristi i stručna javnost prepoznaju da Bosilj radi nešto drugačije. Njegov svet je takav da su svi ljudi dvoglavi, dvoični i leteći, što govori o njegovom pogledu na ljudsku prirodu.

Dimitrije Bašičević, koji je slikao pod pseudonimom Mangelos, svoje ideje je izražavao u beležnicama, na daskama, platnu, i krajnje, najsmelije, jeste na globusima, koji se danas nalaze u institucijama kao što su Pompidu, Centar za modernu umetnost u Parizu, Muzej moderne umetnosti u Njujorku...

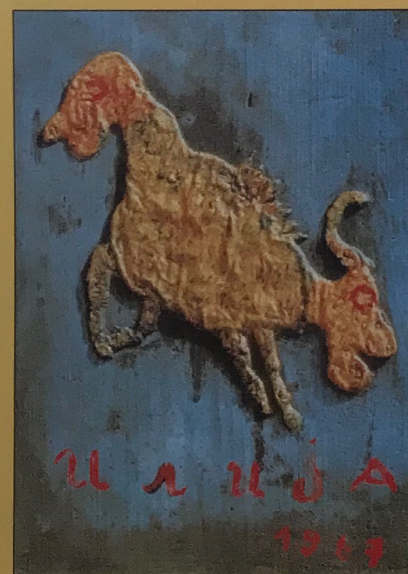
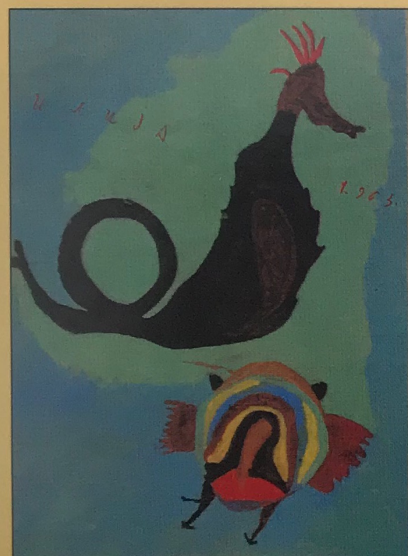
[art: Ilija & Dimitrije Bašičević]

Daje im krila da se sele sa ove naše planete, gde je sve mučno i uglavnom vladaju nepravda i dvoličnost, na neku drugu, koju će on sam krstiti - Ilijada. To je zemlja u kojoj će biti pravde i ti ljudi su, u krajnjem, pobednici. Iako ogorčen zbog svega što mu se dešavalo, imao je dozu optimizma i dao pozitivno rešenje.

Slikao je na svemu. Na drvetu, komadima nameštaja, po koricama knjiga koje je čitao. Nije imao dovoljno materijala, stalno je bila nestašica nečega, a on je imao neodoljivu potrebu da stvara. Radio je i dan i noć. Do toliko kasno da je počeo da gubi vid. Lekari su ga savetovali da manje radi, jer je, uz to, imao i loša pluća, a sve te hemikalije su uticale na njegovo zdravlje. Ipak, nastavio je da slika na isti način. Ceo njegov opus je oko 2.000 radova, među kojima je veliki broj akvarela i minijatura.

Godinu dana pred smrt, 1971, napravio je ugovor sa opštinom Šid i poklonio im 350 slika, pod uslovom da opština osnuje muzej (koji je dobio ime Ilijanum). Želeo je da deca u Šidu, dok odrastaju, imaju prilike da vide nešto od umetnosti, slikarstva, jer je on tek tada shvatio koliko je to bogat svet.

osnivanju muzeja, godinama su se žalili određenim organima u opštini, ali je sve ostajalo na obećanjima da će se stanje popraviti. Na kraju, jedan od sinova (Vojin Bašičević) bio je primoran da se obrati sudu. Spor i dalje traje, iako je jasno da nijedan Ilijin zahtev, iz darodavnog ugovora, opština nije ispoštovala.

Za sve ovo vreme, vrednost Ilijinih slika raste i organizuju mu se izložbe. Tako je 1996. godine, za vreme sankcija i veoma lošeg imidža Srbije u svetu, u Veneciji organizovana velika izložba čiji je pokrovitelj bio UNESCO, iako sam Ilija ima dosta nacionalnog u svom delu: od toga da mu je potpis ćirilicom, do toga da ima, recimo, kosovske cikluse. Ipak, i to je Bosilj gledao na drugačiji način, svojstven svemu što je do tada radio.

„I tu je reč o ironiji. Ovo najbolje pokazuje slika Kosovskog boja, veliko platno koje se nalazi u Muzeju Vojvodine, na kome car Lazar drži svoju glavu u ruci, a istovremeno mu je i na ramenima, kao simbol toga što će izgubiti glavu“, kaže Ivana Bašičević i dodaje da su na velikom broju njegovih dela paunovi koje naziva ambasadorima, a prikriveno iznosi ideju nečeg

Bosiljev svet je takav da su svi ljudi dvoglavi, dvolični i leteći, što govori o njegovom pogledu na ljudsku prirodu. Daje im krila da se sele sa ove naše planete, gde je sve mučno i uglavnom vladaju nepravda i dvoličnost, na neku drugu, koju će on sam krstiti - Ilijada

Nakon Ilijine smrti, njegovi sinovi su se bavili organizovanjem izložbi i brinuli o muzeju, koji je, ipak, doživeo sudbinu većine takvih institucija kod nas. Slike su zapuštene, napadaju ih vlaga i gljivice. Ne postoji stručno osoblje, kustosi i istoričari umetnosti koji bi se bavili Ilijinim radom i organizovali izložbe, kako Ilijine u drugim galerijama i muzejima tako i izložbe drugih slikara u Ilijanumu. Njegovi sinovi, kojima je ostavio zadatak da brinu o ispunjenju njegovih zahteva pri

kraljevskog i carskog što je postojalo u Srbiji, a što je ukinuto u vreme komunizma.

Izložbe su postale sve učestalije i značajnije. Među važnijima Ivana ističe samostalnu izložbu u galeriji St. Etijen u Njujorku, 2006. godine, koja je prošla sa dosta velikim uspehom. Jer, sama činjenica da galerija koja se opredelila za njega zastupa u Americi, recimo, Egona Šilea, zapravo govori o tome da su prepoznali specifičnost i duhovnu vrednost njegovog dela. Nakon toga su u decembru i januaru napravili izložbu gde je

[art: Ilija & Dimitrije Bašičević]

tu sam čuo neke reči a zapamtio sam reč daje čovek marama sa dva lica. Eto ti si čovek učen pačeš valda razumeti zašto su na mojim slikama ljudi sa dva lica. Nisu ni životinje bez dvoličnosti jer je i njih stvorio isti Gospod kavo i čoveka po obličju svojemu. Jesili ikada videvo u šumi zvere krvoločno u brlogu kada brani mladunčad i ubija sve živo oko sebe. Često sam u životu pitavo dalije zaista Božija volja ono što se bez potrebe dešava pa ljudi kažu eto Božija volja. Danas je doduše moda govoriti da nema Boga međutim kadabi bili sasvim sigurni u to bili bi ljudi još gori. Pitavo sam se još se i danas pitam koje moju pokojnu tetku Dafinu naučijo rečima da netreba pokupiti sve već ostaviti nešto za crva i mrava. Teško je poznati život a slikati je lako treba samo započeti posle ide samo slaže se jedno na drugo i kada svršiš sliku vidiš da je na njoj šareno sve kavo u životu i da svaka istina ima dva lica. Možda je to najvažnije jer kopati orati kositi sijati i onako moraš svaki dan. Eto takav ti je moj život a znam da ni tvoj nije mnogo drugačiji. Onog Đurđa poslavo sam za tebe.

Pozdravlja te u 1962 godini Ilija.“

Nakon ovog pisma, Bosilj je živeo još 20 godina i naslikao preko dve hiljade dela. Danas su ona u svetu veoma cenjena. Kod nas još uvek ne(pre)poznata.

Ironija, koja se smatra suštinom njegovog slikarstva, bila je, zapravo, reakcija na sve što mu se dešavalo u životu. Bio je vredan seljak, u suštini jako cenjen u svom mestu (Ši-

du), a Komunistička partija ga je proglasila kulakom i neprijateljem broj jedan u ovom sremskom gradiću i više puta ga stavljala u pritvor. Prošao je oba svetska rata, od ustaša bio osuđen na smrt (zajedno sa sugrađaninom Savom Šumanovićem), a za vreme drugog je, zajedno sa sinovima, život spasio u radnom logoru u Beču. Zbog svega što se dešavalo, onemogućen da radi, Ilija počinje da slika u svojoj šezdeset i drugoj godini. Iako je dugo predstavljan kao naivni slikar, stručna javnost ga sada svrstava u grupu samoukih ili Art Brut umetnika. Za života su mu dela bila već izlagana u gotovo svim većim gradovima sveta. Danas je u svetskim krugovima znalaca ove umetnosti visoko rangiran, a njegova unuka, Ivana Bašičević, već godinama radi na snaženju i još većem vrednovanju imena ovog šidskog umetnika.

„Sa preko 60 godina počeo je da se bavi slikarstvom, samoinicijativno, slušajući od svog sina, a mog strica, Dimitrija koji je bio istoričar umetnosti u Zagrebu (napisao prvu monografiju o Savi Šumanoviću), ali i čitajući različitu literaturu koja se nalazila u kući: od Biblije do Dostojevskog. Iako je živeo u Šidu i, može se reći, bio skrajnut od zvaničnih slikarskih ili umetničkih tokova, Ilija je stvorio neki svoj svet i počeo da slika. Istovremeno, mnogi ljudi koji su pisali i analizirali njegov rad, smatraju da se to poklapa sa vremenom kad mu je država oduzela zemlju, jer su ga komunisti proglasili kulakom, i dosta često stavljali u zatvor i proganjali ga“, ističe Ivana.

„Slučaj Bosilj“, se završio time da Ilija slika pred komisijom stručnjaka, ne bi li dokazao da je zaista on autor tih radova. Time je postao jedinstven primer slikara koji je morao da se dokaže pred komisijom

Međutim, Ilija i u svet slikarstva ulazi na prilično dramatičan način. Njegov sin (Dimitrije Bašičević), tada već veoma cenjen istoričar umetnosti, prve radove svog oca cepa, a onda, kad shvata da „to ipak vredi“ organizuje mu izložbu. Ali, pod pseudonimom Bosilj (koji je slučajno nastao kad je Ilija slikao na moru, u mestu Bosiljna) smatrajući da će, možda, njegovo stručno ime i poziciju ljudi povezati sa onim što Ilija radi, te da će, samim tim, dela biti drugačije ocenjena. Tako